

Marcin Zgliński
Akademia Sztuk Pięknych
Warszawa

WOKÓŁ PROSPEKTU ORGANOWEGO KOŚCIOŁA OO. BERNARDYNÓW W KRETYNDZE

W nieocenionym *Słowniku geograficznym* znaczną część hasła poświęconego miasteczku Kretynka (Carolstadt, Deutsch Krottingen) na Żmudzi zajmuje następująca informacja: „Są tu sławne na całą Żmudź organy, o których mówi podanie, że gdy pierwszy raz na tych organach hucznie zagrano, tak wielkie było wstrząśnienie powietrza, że zarysowało się sklepienie. Tych organów obecnie używa się z wielką ostrożnością i rzadko”¹. I choć nie należy tej niezwykle malowniczej relacji traktować dosłownie, to jednak prawdą jest, że w kretyndzkim kościele Bernardynów znajdowały się jedno z najokazalszych znanych nam dzisiaj siedemnastowiecznych organów z terenów dawnej Rzeczypospolitej. Niestety uległy one kompletnemu zniszczeniu w czasie działań wojennych w r. 1941, a ich wygląd znany jest dzisiaj jedynie z dwóch niedoskonałych, i chyba nigdy dotąd nie publikowanych, fotografii². Nie przedstawiają one jednak pierwotnego kształtu prospektu, który — podobnie jak mieszczący się za nim instrument — w wyniku kolejnych remontów i przebudów uległ znacznemu przekształceniu. Już w r. 1825 organmistrz zakonny, brat Antoni Podlaszanin dokonał gruntownego remontu i przebudowy instrumentu, wówczas trzydziestosześcioletniego i posiadającego sześć miechów. Zbudowano wtedy „drugi mały nowy organy, który zgodnie z przekazem stanął po boku wielkich organów”³. Jednak naprawdę gruntowna zmiana w wyglądzie i mechanizmie organów miała miejsce szesnaście lat później, w r. 1844, kiedy to nastąpiło „przeniesienie pozytywu z frontu choru i umieszczenie onego we środku budowy samego organu”. Prace te prowadzili wileńscy organmistrzowie Franciszek, Jan i Robert Tidmannowie, którzy oprócz tego wykonali dwa nowe manualy (klawiatury ręczne) i poszerzyli pedały, za wszystkie te prace biorąc 1000 rubli srebrem⁴.

Powyższe informacje pozwolą nam na rekonstrukcję pierwotnego wyglądu prospektu. Miał on szeroką, rozłożystą strukturę, rozczłonowaną dwoma smukłymi wielokątnymi wieżami i czterema dwubocznymi, wysuniętymi kątowo